

UOT 94(479.24); UOT 930

GÜNEL QULUZADƏ

*İnşaat və Memarlıq Universiteti nəzdində İnşaat Kollecinin
tarix müəllimi
günel.quluzade@icloud.com*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ TARİX ELMİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/113/131-133>

Məqalədə Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin tarix elminin inkişafındakı rolu araşdırılır. Onun rəhbərliyi dövründə milli tarixşünaslığın formalaşması, tarix elminin ideoloji təsir-lərdən azad edilərək obyektiv əsaslar üzərində inkişafı xüsusi diqqət mərkəzində olmuşdur. Nəticə ola-raq göstərilir ki, Heydər Əliyevin fəaliyyəti Azərbaycan tarix elminin müasir inkişaf mərhələsinin əsasını təşkil etmişdir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, tarix, təhsil, elm, irs.

Giriş. Tarix elmi hər bir xalqın milli yaddaşının formalaşmasında və dövlətçilik ənənələrinin araşdırılmasında mühüm rol oynayır. Azərbaycan tarixşünaslığının inkişafında müxtəlif mərhələlər müşahidə olunsada, XX əsrin II yarısından etibarən bu sahədə sistemli dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bu siyasətin formalaşmasında və həyata keçirilməsində Heydər Əliyev mühüm rol oynamışdır. Bu baxımdan Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyəti dövründə tarix elminə göstərilən diqqət və həyata keçirilən islahatlar Azərbaycan tarixşünaslığının inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcı kimi qiymətləndirilir.

Əsas hissə. Bəşər cəmiyyətinin yaranmasında insan amili mühüm rol oynayıb. Bu işdə insanların toplum və fərd olaraq fəaliyyəti ön plana çıxır. Ona görə də bəşər tarixinin yaranmasında xüsusi xidməti olan görkəmli şəxsiyyətlər anlayışı meydana gəlir. Tarix yaradan şəxsiyyətlər arasında Ulu Öndər Heydər Əliyevin öz dəsti-xətti var. Heydər Əliyev tarix elmini milli ideologiyanın əsas komponentlərindən biri kimi dəyənləndirmişdir. Onun fikrinə görə tarix “xalqın yaddaşı” olmaqla yanaşı, həm də dövlətçilik ənənələrinin elmi əsaslarla təqdim edilməsini təmin edən vasitədir [1, s.138].

Azərbaycan SSR-yə rəhbərliyi dövründə Heydər Əliyev tarix elminin inkişafını diqqət mərkəzində saxlamışdır. AMEA Tarix institutunda milli ideologiyanın formalaşmasında mühüm rol oynayan bir sıra mövzuların tədqiqi işini nəzarətdə saxlamışdır [2, iş 56, v.7].

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə elmi kadrların hazırlanması istiqamətində mühüm addım atılmışdır. Bu dövrdə aspirantura və doktorantura pilləsi inkişaf etdirilmişdir. Tarixçi kadrların hazırlanması üçün SSRİ-nin müxtəlif nüfuzlu universitetlərinə tələbə qəbulu həyata keçirilmişdir [3, iş 234, v.5-9].

Müstəqillik dövründə tarix elminin transformasiyası baş verdi. Heydər Əliyevin Müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyi dövründə elmin digər sahələri ilə yanaşı tarix elminin inkişafına dövlət qayğısı artırıldı. Tarixşünaslıq sovet metodologiyasının təsir dairəsindən çıxdı, yeni dərsliklər yazıldı, arxiv materiallarının dövrüyyəsi genişləndi və milli tarix konsepsiyası hazırlandı [4, iş 78, v.22-30]. Bu konsepsiya çərçivəsində Azərbaycan dövlətçilik tarixinin qədim kökləri, milli azadlıq hərəkatları ön plana çıxarılmışdır.

Heydər Əliyev siyasətində tarixi irsin qorunması mühüm yer tutmuşdur. Onun təşəbbüsü ilə tarixi abidələrin bərpa, arxeoloji tədqiqatların genişləndirilməsi və beynəlxalq elmi konfransların təşkili həyata keçirilmişdir [5, iş 234, v.8].

Müstəqillik dövründə Azərbaycan tarix elmi beynəlxalq elmi mühitə inteqrasiya etməyə başlamışdır. Bu istiqamətdə xarici elmi əlaqələr genişlənməmiş, beynəlxalq konfranslarda iştirak sayı artmış və xarici dillərdə nəşrlərin şəbəkəsi mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir [7, s.4].

Heydər Əliyev rəsmi mədəniyyət tədbirlərində çıxışlarında tarix elminin inkişafı ilə bağlı məsələyə xüsusi diqqət yetirmişdir. Bu çıxışlar tarix elmi üçün zəngin mənbə bazasıdır. Heydər Əliyevin məşhur “tarixini bilməyən xalq, gələcəyini qura bilməz” ifadəsi statusundan asılı olmayaraq hər bir vətəndaş üçün bir nümunədir [8, 1cild, s.45-47].

Tarix elmi insanların fəaliyyəti nəticəsində meydana gələn hadisə və prosesləri öyrənir. Tarixin təbiəti insandır, istər fərd olsun, istərsə də cəmiyyət hər iki halda əsas yaradıcı qüvvə insandır. Odur ki, bəzi araşdırmaçı alimlər hesa edirlər ki, tarix böyük işlər görmüş şəxsiyyətlərin fəaliyyəti, insanların bacardığı işlərin, yer üzərində çalışmış böyük adamların tarixidir. Dünyada qazanılmış uğurlar görkəmli adamların fikir və düşüncələrinin konkret maddi nəticələridir. Bu mövqedən yanaşdıqda dünya tarixinin ruhunu böyük insanlar təşkil edir. Həmin insanlar dahilər, dühalar və ya qəhrəmanlar olaraq qiymətləndirilir [7, s.4]. Hər bir xalq öz tarixi şəxsiyyətləri ilə fəxr edir. Müasir dünya yaranandan bəri böyük şəxsiyyətlər yaşayıb yaratdıqları, fəaliyyət göstərdikləri siyasi, iqtisadi və sosial-mənəvi prosesləri öz xalqlarının gələcəyi naminə irəliyə aparmaqla adlarını əbədi olaraq tarixə yazmışlar. Bu tarixi şəxsiyyətlərin irsi gələcək nəsillər üçün Milli inkişaf konsepsiyasıdır.

Müasir Azərbaycan Respublikasının banisi, xalqının və dövlətinin müstəqilliyi, inkişafı naminə böyük işlər görmüş, bununla bağlı tarixi proseslərə təsir göstərmiş Heydər Əliyev hər zaman qürur hissi ilə xatırlayacağımız dahi şəxsiyyətdir [14, №134, s.5]. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının və dövlətinin taleyüklü problemlərini həll edən tarixi şəxsiyyət olmaqla yanaşı, həm də tarixi yaradan şəxsiyyətdir. Ulu Öndərin Azərbaycan tarixinə bəxş etdiyi əzəmətli bayram günlərindən biri də məhz 15 iyun Qurtuluş günüdür. 1993-cü il 15 iyun günü dövlətçilik tarixi üçün başlanğıc olmaqla yeni bir mərhələdir. Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında, beynəlxalq əlaqələrində dönüş yarandı, elmi əsaslara, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlandı [1, s.138; 11, 7-ci kitab, s.189; 9, s.110].

XX əsr Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri içərisində Heydər Əliyev irsi xüsusi rol oynayır. Dövlətçilik tarixi, Müstəqillik ideyası, Milli Təhlükəsizlik, Milli inkişaf strategiyası, milli-mənəvi dəyərlərin qiymətləndirilməsi və hərbi vətənpərvərlik kursu Heydər Əliyev irsinin təməl prinsipidir. Bu dəyərlər sistemi əsasında milli dövlətçilik konsepsiyası hazırlanmışdır.

Nəticə. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, Heydər Əliyevin fəaliyyəti Azərbaycan tarix elminin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Nəticədə tarixşünaslığın elmi-tədqiqat bazası güclənmiş və milli tarix konsepsiyası formalaşmışdır. Bu baxımdan Heydər Əliyevin fəaliyyəti Azərbaycan tarix elminin inkişafında mühüm mərhələ kimi qiymətləndirilməlidir.

Azərbaycan Respublikası 35 illik müstəqillik tarixində bir çox inkişaf etmiş dövlətlərin onilliklər boyu keçdiyi inkişaf mərhələlərini sürətlə geridə qoymuşdur. Azərbaycan iqtisadi inkişaf tempinə görə artıq qüdrətli bir dövlətə çevrilmişdir. Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra ölkənin davamlı inkişafını şərtləndirəcək idarəetmə sisteminin qurulması istiqamətində davamlı addımlar başlamışdır. Qeyd edildiyi kimi, Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra səmərəli idarəetmənin konseptual əsaslarının yaradılması, normativ-hüquqi bazasının zənginləşdirilməsi istiqamətində ciddi tədbirlər həyata keçirilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Naxçıvan Ensiklopediyası. Bakı, Uniprint Basım San. və Tic.A.Ş. S.337
2. Azərbaycan Milli Kitabxanası. Əlyazma və nadir fond materialları, f.12, siy.3, iş 56.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi (ARDA), f.1, siy.89, iş 45.
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi f.101, siy.2, iş78, v.22-30. .
5. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi f.57, siy.1, iş 234, v.5-9.
6. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi f.1, siy.89, iş 45, v.12-18.
7. Abbasov E., Ağahüseynli R. Azərbaycan: tarix və zaman. Bakı, Uniprint, 2015, s. 200.
8. Azərbaycan tarixi məsələləri. Bakı, Elm nəşriyyatı 2002, s.280.
9. Heydər Əliyev. Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Bakı, Azərbaycan nəşriyyatı 2001, s.395.
10. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. Bakı, Azərənəşr, 1997-2003. I cild, s.588.
11. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. 1997-2000. 7-ci kitab, s.189.
12. Həsənov Ə. Beynəlxalq münasibətlər. Bakı, Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı 2005, s.600.
13. Əliyev İ. Azərbaycanın siyasi tarixi. Bakı, Elm nəşriyyatı 2003, s.390.

14. Məmmədov Nuru. Heydər Əliyev və Azərbaycan tarixi / “Respublika” qəzeti, 2019, 23 iyun, №134, s.5.

ГЮНЕЛЬ ГУЛУЗАДЕ

*Преподаватель истории в Колледже строительства
при Университете гражданского строительства и архитектуры*

ГЕЙДАР АЛИЕВ И ИСТОРИЧЕСКАЯ НАУКА

В данной статье рассматривается роль выдающегося государственного деятеля Гейдара Алиева в развитии исторической науки Азербайджана. Отмечается, что в период его руководства особое внимание уделялось формированию национальной историографии и освобождению исторической науки от идеологических ограничений. Делается вывод о том, что деятельность Гейдара Алиева заложила основу современного этапа развития исторической науки Азербайджана.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, история, образование, наука, наследие.

GUNEL GULUZADE

*History teacher at the College of Construction
under the University of Civil Engineering and Architecture*

HEYDAR ALIYEV AND HISTORY SCIENCE

This article examines the role of Haydar Aliiev, an outstanding statesman of Azerbaijan, in the development of historical science. It highlights his contribution to the formation of national historiography and the promotion of an objective, ideology-free approach to historical research. It concludes that Heydar Aliiev's activities laid the foundation for the modern development of historical science in Azerbaijan.

Keywords: Heydar Aliiev, history, education, science, heritage.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 30 mart 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 21 may 2026-cı il.

Rəyçilər: t.ü.f.d. Ələmdar Şahverdiyev, t.e.d. İbrahim Zeynalov.